

Из „Диалог за двете главни системи на света – Птолемеевата и Коперниковата“
1632 г.

Участници:

Джовани Франческо Сагрето – висш чиновник във Венеция, приятел на Галилей;

Филипо Салвиати – ученик и приятел на Галилей;

Симпличо (Симплиций 500 – 549 г.) – коментатор на Аристотел. Тук името му се използва като символ на невежа

.....

Сагрето Да, още повече, че синьор Симпличо вероятно няма да отрече несходствата и различията между Земята и Луната, след като счита, че субстанциите им са съвършено различни!

Симпличо Измежду споменатите от вас сходства при сравнението между Земята и Луната мога да приема без възражение само първото и още други две. Аз признавам първото, отнасящо се до кръглата форма, макар че и тук сходството не е съвсем пълно, тъй като считам, че Луната е съвършено гладка и чиста като огледало, а ако пипнем с ръка Земята, ще видим, че тя е извънредно грапава и неравна. Но този въпрос, свързан с неравността на земната повърхност, следва да се разгледа при една друго от сходствата, приведени от вас, затова си запазвам правото да кажа по него каквото е нужно, когато дойде време да го обсъждаме. Колкото до това, че Луната била, както казвате вие във връзка с второто сходство, непрозрачна и тъмна от само себе си, както Земята, аз приемам само първия белег — непрозрачността, нещо, в което ме убеждават слънчевите затъмнения. Защото, ако Луната беше прозрачна, при пълно слънчево затъмнение въздухът нямаше да е обхванат от толкова непрогледен мрак, както в същност става, а благодарение прозрачността на лунното тяло щеше да се промъква някаква пречупена светлина, както става дори при най-гъстите облаци. Що се отнася до това, че била тъмна, аз не мисля, че Луната е напълно лишена от светлина, както Земята. Напротив, смятам, че това сияние, което забелязваме в останалата част от нейния диск отвъд тънките рогове, осветени от Слънцето, е именно нейна собствена и естествена светлина, а не отблясък от Земята, която поради изключителната си грапавина и тъмнина е неспособна, мисля, да отразява слънчевите лъчи. По отношение на третото сходство съгласявам се с вас само по един пункт, а по друг се разграничавам. Съгласен съм с оценката, че тялото на Луната трябва да е изключително твърдо, както е това на Земята, дори много повече. Защото, щом извеждате от Аристотел, че небето има непроницаема твърдост, следва, че и звездите, бидейки най-плътните части на небето, трябва да са изключително устойчиви и съвършено непроницаеми.

Сагрето Какъв чудесен материал би бил небесният за строеж на дворци, ако човек можеше да се сдобие с такъв, щом като е толкова твърд и прозрачен!

Салвиати Напротив, много е непригоден, тъй като, бидейки съвсем невидим поради изключителната си прозрачност, човек не би могъл да ходи из стаите, без голяма опасност да се спъне в някой праг и да си счупи главата.

Сагрето Такава опасност не би съществувала, ако е вярно, както твърдят някои перипатетици, че небесната материя е недосегаема. А щом човек не може да я досегне, значи съвсем пък няма да може да се блъсне в нея.

Салвиати Това не е никакво успокоение, тъй като небесната материя, макар и да не може да бъде досегната, защото е лишена от свойството досегаемост, тя самата може да достига елементарните тела⁴⁴ и за да ни навреди, достатъчно е да се блъсне в нас, което ще е трижди по-

лошо, отколкото ако на нас се случи да се блъснем в нея. Но да оставим настрана тези дворци или, поточно казано, въздушни замъци и да не пречим на синьор Симпличо.

Симпличо Въпросът, който засегнахте тъй случайно, е един от трудните, които са обект на разискване във философията. Във връзка с него си припомних чудесните мисли на един професор от Падуа, но сега не е време да се задълбочаваме в тази материя. Като се връщам на нашата тема, повтарям, че считам. Луната за много по-твърда от Земята, ала не обяснявам това с неравността и грапавостта на нейната повърхност, както по-стъпвате вие, а, напротив, с обратното, т. е. с това, че тя е способна да придобива (нещо, което установяваме у най-твърдите скъпоценни камъни на Земята) гладкост и блясък, които са далеч по-добри от тези и на най-гладкото огледало. Такава е необходимо да бъде нейната повърхност, за да може да отразява тъй ярко лъчите на Слънцето. Онези привидности, които вие смятате, че са планини, скали, насипи, долини и т. н., всичко това е измамно. Имал съм случаи по време на публични диспути да чуя как някои храбро са се опълчвали срещу подобни изобретатели на новости и са заявявали, че такива привидности се дължат не на друго, а на нееднакво прозрачните и проницаеми части, от каквито е съставена Луната отвън и отвътре. Същото явление установяваме често и у кристалите, в кехлибара и в множество съвършено шлифовани скъпоценни камъни, при които вследствие непрозрачността на едни части и прозрачността на други в тях се явяват разни вдлъбнатини и изпъкналости. По отношение на четвъртото сходство се съгласявам с вас, че ако е наблюдавана отдалече, повърхността на земното кълбо - ще се яви в два различни вида: по-светла и по-тъмна.

.....

Салвиати Когато Слънцето гледа Земята или Луната, или някое друго непрозрачно тяло, то никога не вижда нито една от засенчените му страни, тъй като няма други очи освен собствените си лъчи - носители на светлина. Следователно наблюдателят, който би се намирал на Слънцето, също никога няма да види нищо засенчено, тъй като неговите зрителни лъчи ще вървят винаги заедно с огряващите слънчеви лъчи.

Симпличо Това несъмнено е съвсем вярно.

Салвиати А когато Луната е в противостояние със Слънцето, каква разлика има между пътя, който извървяват вашите зрителни лъчи, и тези, които изминават лъчите на Слънцето?

Симпличо Сега разбрах. Вие искате да кажете, че щом зрителните и слънчевите лъчи вървят по едни и същи линии, ние не можем да открием никоя от засенчените долини на Луната.

.....

Симпличо Мога да разсъждавам добре или лошо и възможно е вие да знаете повече от мен. Но колкото добре или лошо да разсъждава, никога не ще повярвам, че вие можете да вникнете по-добре от мен в моето собствено разсъждение.

Салвиати Напротив, ще ви накарам веднага да повярвате. Кажете ми: ако Луната е почти пълна така, че да може да се види и денем, и в полунощ, кога ще ви се стори по-светла - през деня или през нощта?

Симпличо Несъмнено през нощта. Впрочем на мен ми се струва, че Луната наподобява онзи стълб от облаци и от огън, който бил водач на синовете израилеви, който, когато имало Слънце, изглеждал като малко облаче в небето, а нощем светел изключително силно. По същия начин понякога съм забелязвал денем Луната да се белее сред облачетата, сякаш самата тя е едно от тях, а нощем да свети извънредно ярко.

Салвиати Значи, ако никога не бихте имали случай да видите Луната освен през деня, щяхте да считате, че тя не е по-светла от онези облаци?

Симпличо Да, твърдо съм уверен.

Салвиати Кажете ми сега: мислите ли, че Луната действително е по-светла нощем, отколкото денем или че изглежда такава вследствие на някакво обстоятелство?

Симпличо Мисля, че в действителност тя свети еднакво както денем, така и нощем, но че нощем светлината ѝ изглежда по-силна, защото я виждаме върху тъмния фон на небето.

.....

Сагрето Винаги ми се е струвал краен стремежът на някои да въздигнат човешките способности в мерило за това, което природата може и умее да сътвори, а всъщност е тъкмо обратното — не съществува явление в природата, колкото малко и да е то, което би могло да бъде опознато напълно дори от най-просветените умове. Суетната и самонадеяна мисъл, че човек знае всичко, не може да възникне от друго освен от неспособност изобщо да се схване нещо. Защото, ако някой е опитал веднъж поне да овладее до съвършенство едно единствено нещо, вкусил и разбрал е следователно какво нещо е познанието, то той би осъзнал, че от безчислените други решения не знае ни едно.

Салвиати Разсъждението ви е изключително убедително и в негова подкрепа имаме опита на онези, които разбират или са разбрали нещо и които колкото са по-мъдри, толкова повече разбират и по-охотно признават, че знаят малко. Дори най-големият мъдрец на Гърция, признат от оракулите, открито е заявил, че не знае нищо.

Симпличо В такъв случай следва да кажем, че един от двамата - оракулът или самият Сократ, е бил лъжец, щом като оракулът го обявява за най-мъдър, а той заявява, че се счита за най-невежият.

Салвиати Не следва ни едното, ни другото, тъй като и двете твърдения могат да бъдат верни. Оракулът отсъжда, че Сократ е най-мъдър в сравнение с останалите люде, чиито знания са ограничени, а Сократ изповядва, чене знае нищо в сравнение с абсолютното познание, което е безкрайно. И тъй като пред безкрайността много е равностойно на малко и на нищо (защото, за да достигнем например безкрайно голямо число, е без значение колко хиляди, колко десетици или колко нули ще събираме), Сократ прекрасно е съзнавал, че неговото ограничено познание е било нищо в сравнение с безкрайното, което му е липсвало. Но тъй като хората все пак се домогват до някакво познание, н то не всички в еднаква степен, Сократ е обладал по-голяма част от него в сравнение с останалите. Следователно и отговорът на оракула е бил верен.

Сагрето Стува ми се, че много добре разбирам това становище. Хората имат власт да действуват, синьор Симпличо, но тя не е еднакво разпределена между всички. Няма съмнение, че властта на един император е много по-голяма от тази на обикновения човек. Обаче властта и на единия, и на другия е нищо в сравнение с божиято всемогъщество. Сред людето има такива, които разбират повече от земеделие от много други, но може ли умението да посадиш лозова пръчка в малко трапче да се сравни с умението да я накараш да пусне корени, да извлича хранителни сокове, с умението да се подберат от нея онези части, които ще са най-добри, за да може после растението да се разлисти, да пусне ластари, да образува гроздове и да налее със сок зърната, т. е. всичко това, което е дело на премъдрата природа? И това е само едно едничко от безбройните творения на природата и въпреки това и в него можем да установим безгранична мъдрост. Следователно можем да направим извода, че Божието познание е безкрайно пъти безкрайно.

.....